

Vrijednosti u obiteljskom odgoju

Vrdoljak, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:276150>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Lucija Vrdoljak

VRIJEDNOSTI U OBITELJSKOM ODGOJU

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Lucija Vrdoljak

VRIJEDNOSTI U OBITELJSKOM ODGOJU

Diplomski rad

Mentor rada:
doc.dr.sc. Goran Lapat

Zagreb, rujan, 2022.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	
SUMMARY.....	
UVOD.....	1
1. VRIJEDNOSTI.....	2
1.1. Definiranje pojma vrijednosti.....	2
1.2. Teorije vrijednosti i vrijednosnih sustava.....	3
1.2.1. Schwartzova teorija univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti.....	4
1.2.2. Dorađena teorija osnovnih individualnih vrijednosti.....	7
2. OBITELJ I ODGOJ.....	11
2.1. Obitelj.....	11
2.2. Obiteljski odgoj.....	11
2.3. Roditeljstvo.....	12
3. VRIJEDNOSTI U OBITELJSKOM ODGOJU.....	15
3.1. Odgoj za vrijednosti.....	15
3.2. Obiteljske vrijednosti	16
4. METODOLOGIJA.....	18
4.1. Cilj istraživanja.....	18
4.2. Problemi istraživanja	18
4.3. Hipoteze istraživanja	18
4.4. Uzorak ispitanika.....	18
4.5. Instrument.....	22
4.6. Metode prikupljanja i obrade podataka.....	22
5. REZULTATI.....	24
6. RASPRAVA.....	25
ZAKLJUČAK.....	27
LITERATURA.....	29
PRILOZI.....	31
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	47

SAŽETAK

Vrijednosti su temelj života u obitelji i dijete od najranije dobi promatra svoje roditelje i na taj način usvaja vrijednosti. Stoga je iznimno važno da dijete ima pozitivan primjer koji će ga usmjeriti. Vrijednosti današnjeg društva se mijenjaju, kao i shvaćanje samih vrijednosti. Roditelji se neće podjednako slagati oko temeljnih vrijednosti i načina njihove realizacije u odgoju, ali bi se trebali međusobno nadahnjivati i zajedno razvijati način djelovanja, dok će im motivi zbog kojih djeluju otkriti slaže li se nešto s općom slikom vrijednosti. Cilj istraživanja ovog diplomskog rada bio je ispitati i utvrditi vrijednosne orijentacije i vrijednosne prioritete majki i očeva na području Republike Hrvatske kako bi se ukazalo na (ne)postojanje razlika u vrijednosnim orijentacijama majki i očeva prema 10 motivacijskih tipova vrijednosti koji proizlaze iz *Schwartzove teorije univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti*. Rezultati pokazuju da su vrijednosni prioriteti i majki i očeva *dobrohotnost, nezavisnost i sigurnost*, dok su im dvije najniže rangirane vrijednosti *moć i hedonizam*. Rezultati t-testova pokazuju da majke motivacijskom tipu vrijednosti *dobrohotnost* pridaju veću važnost nego očevi, dok očevi pridaju veći značaj motivacijskim tipovima vrijednosti *postignuće, poticaj, hedonizam i moć*, premda su *moć i hedonizam* najniže rangirane vrijednosti i majkama i očevima.

Ključne riječi: *Schwartz, vrijednosti, obiteljski odgoj, majka, otac*

Values in family upbringing

SUMMARY

Values are the basis of a life in a family, and a child observes his parents from an early age and thus adopts values. Therefore, it is extremely important that the child has a positive example that will guide him. The values of today's society are changing, as well as the understanding of the values themselves. Parents will not agree equally on the fundamental values and the way of realizing them in the upbringing, but they should inspire each other and develop a way of acting together, while the motives for which they act will reveal to them whether something agrees with the general picture of values. The aim of the research of this diploma thesis was to examine and determine the value orientations and value priorities of mothers and fathers in the Republic of Croatia, in order to point out the (non) existence of differences in the value orientations of mothers and fathers according to the ten motivational types of values that derive from the *Schwartz's theory of universal content and structure of values*. The results show that the value priorities of both mothers and fathers are *benevolence*, *self-direction* and *security*, while their two lowest ranked values are *power* and *hedonism*. The results of t-tests show that mothers attach more importance to the motivational value type *benevolence* than fathers, while fathers attach more importance to the motivational value types *achievement*, *stimulation*, *hedonism* and *power*, although *power* and *hedonism* are the lowest ranked values for both mothers and fathers.

Keywords: *Schwartz, values, family upbringing, mother, father*

UVOD

Svijet u kojem živimo svijet je vrijednosti koje osmišljavaju ljudski život i daju mu određeni smisao. Vrijednosti su glavni pokretači čovjekova djelovanja te je bez njih život prazan, bezvrijedan (Vukasović, 2008). One obogaćuju život čovjeka i obilježavaju njegovu svakodnevicu. Poznavanje vrijednosti pojedinca i/ili skupine u društvu posebno je značajno za razumijevanje i objašnjenje trenutnog ponašanja, ali i za predviđanje budućega ponašanja. Budući da su vrijednosti relativno trajne i stabilne, one omogućavaju određeni kontinuitet ljudske osobnosti i društva, ali su također podložne promjenama, što omogućava promjene u društvu općenito (Miliša, Dević i Perić, 2015). Iako se s pojmom vrijednosti često susrećemo u našoj svakodnevici i gotovo svatko zna ili razumije što taj pojam znači, jasno i precizno određenje pojma vrijednosti nije se pokazalo nimalo jednostavnim za znanstvenike (Ferić, 2009).

1. VRIJEDNOSTI

1.1. Definiranje pojma vrijednosti

Vrijednosti kao svojevrsni društveni fenomen posebno su privukle pozornost teoretičara i istraživača otprilike 50-ih godina prošloga stoljeća, nakon čega se javila potreba za postavljanjem jasne definicije vrijednosti i vrijednosnih sustava. Pri pokušaju određenja pojma vrijednosti, autori unutar različitih područja znanosti nisu se mogli usuglasiti te je svatko definiciju pojma vrijednosti prilagođavao potrebama vlastitoga istraživanja, zbog čega danas pronalazimo brojne definicije toga pojma u literaturi (Ferić, 2009). Kao osnovni razlog nesuglasja među istraživačima u određenju pojma vrijednosti navodi se pitanje *Jesu li vrijednosti odraz poželjnog ili željenog?* Prema Rohan (2000, prema Ferić, 2009) odgovori autora mogu se svrstati u tri skupine. Prva skupina autorovih odgovora tvrdi da su vrijednosti kao vodiči koji usmjeruju ponašanje čovjeka da čini ono što misli ili osjeća da bi trebao činiti kako bi opstao u socijalnom okruženju. Prema drugoj skupini autorovih odgovora vrijednosti su odraz *poželjnog* te čovjeku pružaju osnovu za moralno i etičko življenje. Treća skupina autora smatra da su vrijednosti odraz čovjekove procjene važnosti ostvarenja pojedinih želja i potreba s ciljem da njemu osobno omoguće što bolji i ugodniji život u smislu ostvarenja vlastitih potencijala, uzimajući pritom u obzir okolnosti u kojima živi. Zajedničko svim trima skupinama autora je pretpostavka da svi ljudi posjeduju iste vrijednosti, a da razlike postoje s obzirom na relativnu važnost koju im pojedinci pridaju. Ta je pretpostavka osnovna značajka i poveznica ne samo teorija vrijednosti postavljenih potkraj 19. stoljeća, već i onih koje su do danas najpoznatije i najčešće primjenjivane, a to su Rokeacheva i Schwartzova (1992) teorija vrijednosti.

Rokeach (1973) vrijednosti definira kao trajna vjerovanja da su određeni načini ponašanja ili krajnja stanja postojanja, osobno ili društveno poželjniji od oprečnih ili suprotnih načina ponašanja ili stanja. Ova definicija čini *uvjerenje* središnjom značajkom vrijednosti te se smatra da vrijednosti daju standarde za usmjeravanje postupaka i opravdavanje prosudbi i ponašanja (Schwartz i Cieciuch, 2016). Nadovezujući se na Rokeacha (1973), Schwartz (1992) definira vrijednosti kao poželjne ciljeve, različite važnosti, koji nadilaze specifične situacije, a djeluju kao usmjeravajuća načela u čovjekovu životu. Njegova definicija vrijednosti prepoznaje da vrijednosti mogu biti svjesno artikulirane, ali ne pretpostavlja da to i jesu. Veći naglasak stavlja se na ideju da vrijednosti obično djeluju izvan razine svijesti (Schwartz i Cieciuch, 2016).

Schwartz i Bilsky (1987) uočili su kako većina definicija vrijednosti ima pet zajedničkih karakteristika te, prema literaturi, navode da su vrijednosti:

- a) ideje ili vjerovanja
- b) o određenim poželjnim ciljevima ili ponašanjima
- c) nadilaze specifične situacije
- d) usmjeravaju izbor ili procjenu ponašanja i događaja
- e) sadrže hijerarhijsku strukturu s obzirom na njihovu relativnu važnost za pojedinca

1.2. Teorije vrijednosti i vrijednosnih sustava

Danas su najpoznatije teorije o vrijednostima i vrijednosnim sustavima *Rokeachova teorija vrijednosti* i *Schwartzova teorija univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti*. Pokušavajući jasno odijeliti pojam *stava* od pojma *vrijednosti*, koje su mnogi autori toga doba izjednačavali, Milton Rokeach je posvetio opsežnu argumentaciju upravo njihovu razlikovanju. S vremenom je područje proučavanja vrijednosti postalo središte njegovog interesa te je tako nastala prva sveobuhvatna teorija vrijednosti koju je 1973. godine predstavio u djelu *The Nature of Human Values*. U svojoj teoriji, Rokeach vrijednosti dijeli na *terminalne* i *instrumentalne* vrijednosti. Terminalne vrijednosti označuju krajnja stanja zadovoljenosti potreba. One mogu biti osobne ili društvene te su motivirajuće jer predstavljaju biološki važne ciljeve. Instrumentalne vrijednosti označuju poželjan ili idealiziran način ponašanja koji je motivirajući jer ga pojedinac doživljava kao način za postizanje određenih željenih ciljeva. Izradom novog mjernog instrumenta, postao je prvi koji je ispitanicima ponudio *konkretne* vrijednosti koje su trebali rangirati prema osobnoj važnosti.

Iako je Rokeachev upitnik postao jedan od najčešće primjenjivanih upitnika za mjerenje općih ljudskih vrijednosti, dolaskom do novih znanstvenih spoznaja sve više znanstvenika upućivalo je zamjerke njegovom pristupu (Ferić, 2009). Osim što različiti ispitanici mogu različito tumačiti nazive vrijednosti, još jedna kritika bila bi korištenje pojedinačnih stavki za mjerenje svake pojedine vrijednosti, jer nije moguće procijeniti pouzdanost vrijednosti mjerenjem pojedinačnih stavki, niti ispraviti grešku pri mjerenju (Schwartz i Cieciuch, 2016). Nadalje, jedna od najčešćih zamjerki bilo je nepostojanje teorijskog objašnjenja na koji način su proučavane vrijednosti međusobno povezane. Shodno tome, javila se potreba za novim pristupom u proučavanju vrijednosti kojim bi se omogućilo proučavanje vrijednosnih sustava kao integriranih cjelina i međusobne dinamičke povezanosti između vrijednosti (Ferić, 2009).

Najznačajniji napredak u tom području ostvario je Shalom Schwartz svojom teorijom univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti koja će biti prikazana u nastavku rada.

1.2.1. Schwartzova teorija univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti

Razmišljajući o vrijednostima, razmišlja se o onome što je u životima ljudi važno. Svaka osoba različito procjenjuje vrijednost nečega, stoga vrijednosti koje su jednoj osobi važne, ne moraju biti važne i drugoj osobi (Schwartz, 2006). Prema teoriji univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti, vrijednosti se definiraju kao poželjni ciljevi, različite važnosti, koji djeluju kao usmjeravajuća načela u životu čovjeka (Schwartz, 1992). Polazeći od pretpostavke da je primarni sadržaj vrijednosti povezan s vrstom cilja ili motivacijskim čimbenikom koji ona izražava, utvrđena je univerzalna tipologija različitih sadržaja vrijednosti. Ona se temelji na zaključku da vrijednosti kao svjesni ciljevi predstavljaju tri univerzalna zahtjeva ljudskog postojanja na koje svaki pojedinac i društvo odgovaraju (Schwartz i Bilsky, 1987, prema Schwartz, 1992). Spomenuti zahtjevi (Schwartz, 1992) odnose se na:

1. potrebe pojedinaca kao bioloških organizama
2. preduvjete usklađenih društvenih interakcija
3. potrebe preživljavanja i dobrobiti zajednice

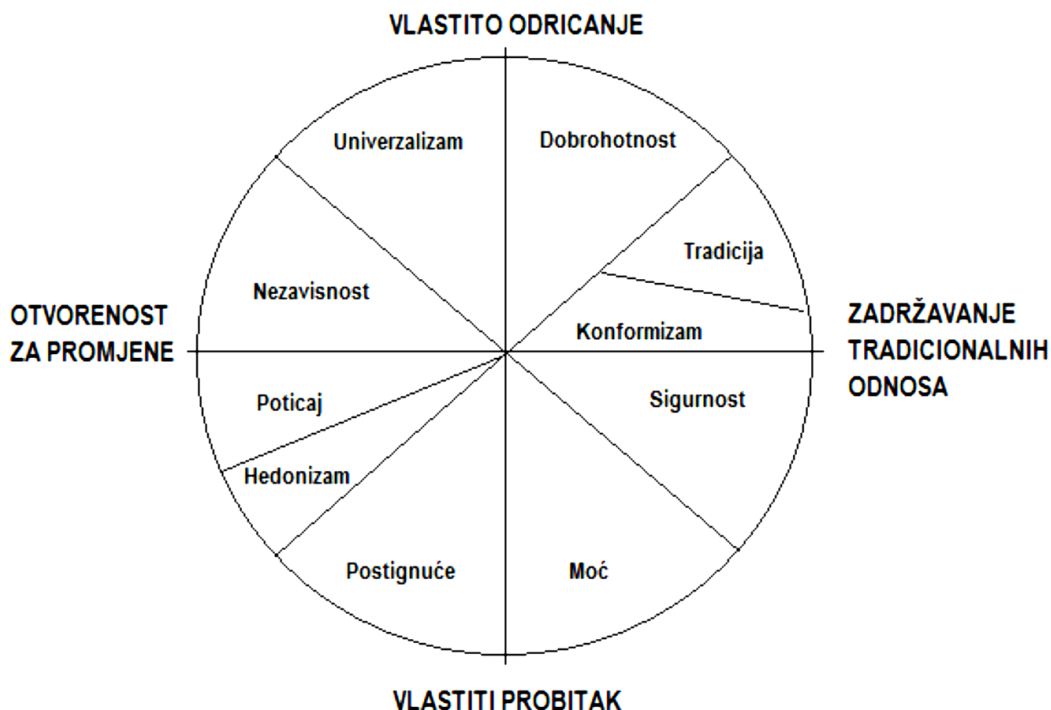
Iz navedenih zahtjeva proizašlo je 10 motivacijskih tipova vrijednosti čija je namjera uključiti sve temeljne vrijednosti koje su prepoznate u kulturama diljem svijeta (Schwartz, 2006). U *Tablici 1* prikazan je sadržaj motivacijskih tipova vrijednosti s terminima motivacijskih ciljeva i njihovih specifičnih vrijednosti.

Tablica 1. Tipovi vrijednosti, njihovi motivacijski ciljevi i specifične vrijednosti koje ih predstavljaju (Ferić, 2009 prema Schwartz, 1992)

TIP VRIJEDNOSTI I MOTIVACIJSKI CILJ	SPECIFIČNE VRIJEDNOSTI
1. MOĆ: Društveni status i prestiž, kontrola i dominacija nad pojedincima i materijalnim dobrima	društvena moć, bogatstvo, društveni ugled, autoritet, očuvanje slike o sebi u društvu
2. POSTIGNUĆE: Ostvarivanje osobnog uspjeha kroz iskazivanje kompetencije u skladu s društvenim standardima	Samopoštovanje, ambicioznost, utjecajnost, sposobnost, inteligencija, uspješnost
3. HEDONIZAM: Ugoda ili zadovoljenje vlastitih tjelesnih želja	Zadovoljstvo, uživanje u životu
4. POTICAJ: Uzbudjenje, novost, izazov u životu	Uzbudljiv život, raznovrstan život, odvažnost

5. NEZAVISNOST: sloboda misli i djela, kreativnost, istraživanje novog	Sloboda, kreativnost, privatni život, samostalnost, odabiranje vlastitih ciljeva, znatiželja
6. UNIVERZALIZAM: razumijevanje, poštovanje, prihvaćanje i zaštita dobrobiti svih ljudi i prirode	Jednakost, unutarnji sklad, mir u svijetu, jedinstvo s prirodom, mudrost, svijet lijepog, društvena pravda, tolerancija, očuvanje okoliša
7. DOBROHOTNOST: Očuvanje i unapređivanje dobrobiti ljudi s kojima je pojedinac u čestom osobnom kontaktu	Duhovni život, smisao u životu, zrela ljubav, iskreno prijateljstvo, odanost, iskrenost, uslužnost, odgovornost, spremnost na opraštanje
8. TRADICIJA: Poštovanje, prihvaćanje i održavanje običaja i ideja tradicijske kulture ili religije kojoj pojedinac pripada	Poštivanje tradicije, umjerenost, poniznost, prihvaćanje vlastitoga života, pobožnost
9. KONFORMIZAM: Suzdržavanje od akcija, namjera i sklonosti koje bi mogle uznemiriti ili povrijediti druge osobe i narušiti društvena očekivanja i norme	Pristojnost, samodisciplina, poštivanje roditelja i starijih, poslušnost
10. SIGURNOST: Sklad, stabilnost i sigurnost unutar društva, međuljudskih odnosa ili samog pojedinca	Osjećaj pripadnosti, društveni poredak, nacionalna sigurnost, uzvratanje usluga, obiteljska sigurnost, zdravlje, čistoća

Teorija univerzalnih sadržaja ne samo da utvrđuje i sadržajno određuje motivacijske tipove vrijednosti, već i pretpostavlja postojanje strukture dinamičkih odnosa među njima. Jedna od osnova strukture vrijednosti je činjenica da ponašanja usmjerena određenim vrijednostima imaju posljedice koje su u sukobu s jednim vrijednostima, a u skladu s drugim vrijednostima (Schwartz, 2012). Cjelokupni odnos konflikata i kompatibilnosti među tipovima vrijednosti stvara kružnu strukturu vrijednosnog sustava (*Slika 1*), na čijem se prikazu kompatibilni tipovi vrijednosti nalaze jedan pored drugoga, a konfliktni jedan nasuprot drugoga (Ferić, 2009).

Slika 1. Teorijski model odnosa između motivacijskih tipova vrijednosti (Ferić, 2005 prema Schwartz, 1992)

Što su neke vrijednosti u prikazanom kružnom rasporedu vrijednosti bliže jedna drugoj, to su njihove temeljne motivacije sličnije. Na primjer, vrijednost *postignuća* kompatibilna je s vrijednosti *moći*, što znači da će pojedinac koji traži osobni uspjeh vjerojatno biti usmjeren i na postizanje autoriteta nad drugima i poboljšanje vlastitog društvenog položaja. S druge strane, što su vrijednosti udaljenije jedna od druge, to su njihove motivacije različitije i u konfliktu. Na primjer, vrijednost *postignuća* u konfliktu je s vrijednostima *dobrohotnosti* jer usmjeravanjem na vlastiti uspjeh, pojedinac neće mnogo važnosti pridavati skrbi o dobrobiti drugih ljudi (Schwartz, 2006).

Na Slici 1 također je uočljivo da predstavljeni kružni model nije u potpunosti pravilan jer su vrijednosti *konformizam* i *tradicija* smješteni jedan iznad drugoga, za razliku od ostalih vrijednosti koje su smještene jedna pored druge. Kao razlog takvom razmještaju, navodi se da iako vrijednosti imaju isti motivacijski cilj, vrijednost tradicije je u većem konfliktu sa suprotstavljenim vrijednostima, a osim toga je više apstraktna od vrijednosti konformizma. Tradicija odražava podređivanje religijskim i društvenim običajima i idejama, a konformizam odražava podređivanje osobama s kojima je pojedinac često u kontaktu (Ferić, 2009).

Nadalje, možemo izdvojiti četiri tipa viših vrijednosti (Slika 1). Među njima razlikujemo *vlastito odricanje* i *vlastiti probitak*, koji su međusobno u suprotnosti i odražavaju konflikt

između prihvaćanja drugih kao sebi jednakima i skrbi za dobrobit, i težnje za osobnim uspjehom i autoritetom nad drugima. Druge dvije suprotstavljene više vrijednosti su *otvorenost za promjene* i *zadržavanje tradicionalnih odnosa* koje odražavaju konflikt između slobode vlastitih misli, djela te želje za promjenom, i samoograničavanja, zadržavanja tradicije i očuvanja sigurnosti. Jedini tip vrijednosti koji nije svrstan ni u jednu od navedenih tipova vrijednosti više razine je *hedonizam*, zato što je istovremeno povezan s *otvorenošću za promjene* i *vlastitim probitkom* (Ferić, 2009).

Prvi instrument za mjerenje vrijednosti temeljen na *Schwartzovoj teoriji univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti* poznat je kao *The Schwartz Value Survey*. Navedeni upitnik vrijednosti sastoji se od 56 specifičnih vrijednosti koje su, po uzoru na Rokeacha (1973), podijeljene u dva popisa. Jedan popis čini 30 terminalnih specifičnih vrijednosti, a drugi popis čini 26 instrumentalnih specifičnih vrijednosti. Od ispitanika se traži da pročitaju sve vrijednosti na popisu i zatim procijene važnost svake pojedine, na temelju čega se onda utvrdi važnost svakog od 10 motivacijskih tipova koje te specifične vrijednosti predstavljaju (Ferić, 2009). S vremenom je konstruiran novi, alternativni upitnik, tzv. *The Portrait Value Questionnaire* (PVQ), o kojem će se reći više u istraživačkom dijelu rada gdje je korišten kao instrument istraživanja.

1.2.2. Dorađena teorija osnovnih individualnih vrijednosti

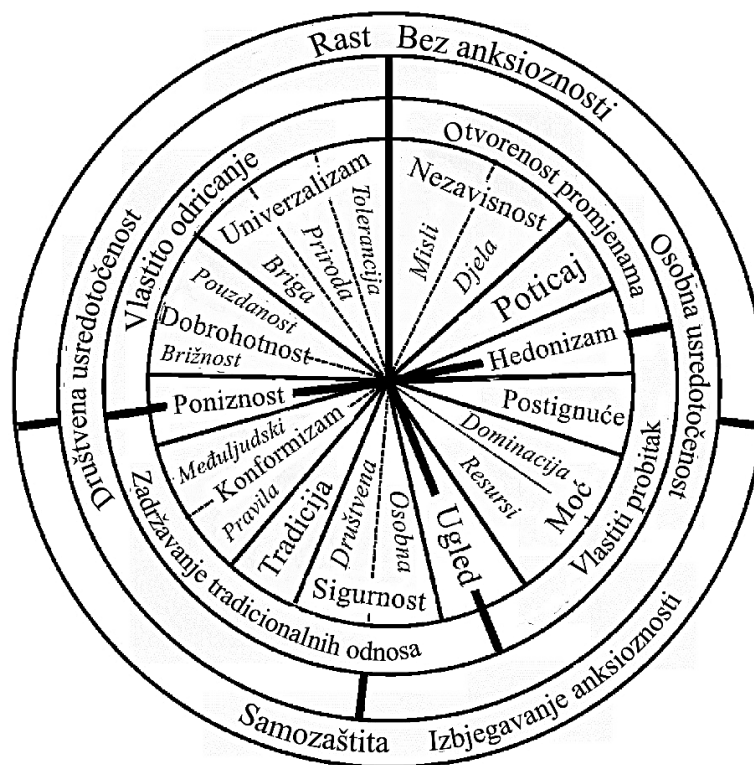
Dorađena teorija osnovnih individualnih vrijednosti prvi je put predstavljena 2012. godine, kao nadopuna *Schwartzovoj teoriji univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti* (1992), u sklopu rada autora Schwartz, Cieciuch, Vecchione, Davidov, Fischer, Beierlein, Ramos, Verkasalo, Lönnqvist, Demirutku, Dirilen-Gumus i Konty (2012), pod nazivom *Refining the Theory of Basic Individual Values*. Dorađena teorija točnije izražava središnju pretpostavku izvorne teorije da vrijednosti tvore kružni motivacijski kontinuum. Ključni dio teorije vrijednosti je tvrdnja da su sve vrijednosti poredane u kružnom motivacijskom kontinuumu s obzirom na međusobnu povezanost, tj. s obzirom na kompatibilnosti ili suprotnosti između motivacija koje vrijednosti izražavaju (Schwartz, 2017). Dorađena teorija dijeli motivacijski kontinuum vrijednosti na veći broj uže definiranih, konceptualno različitih vrijednosti, što može unaprijediti naše razumijevanje domene vrijednosti, a također i našu sposobnost korištenja vrijednosti za proučavanje drugih pojava (Schwartz i sur., 2012).

U *Tablici 2* navedeni su 19 motivacijskih tipova vrijednosti koji obuhvaćaju značajne motivacijske razlike u kontinuumu vrijednosti, ali su također kompatibilni s izvornih 10 motivacijskih tipova vrijednosti (Schwartz i sur., 2012).

Tablica 2. 19 vrijednosti u doradenoj teoriji, od kojih je svaka definirana u smislu svog motivacijskog cilja (prema Schwartz i sur., 2012)

TIP VRIJEDNOSTI	POJMOVNA ODREĐENJA U SMISLU MOTIVACIJSKIH CILJEVA
1. NEZAVISNOST – MISLI	sloboda njegovanja vlastitih ideja i sposobnosti
2. NEZAVISNOST - DJELA	sloboda odlučivanja o vlastitim postupcima
3. POTICAJ	uzbuđenje, novitet, i promjena
4. HEDONIZAM	užitak i osjetilno zadovoljstvo
5. POSTIGNUĆE	uspjeh prema društvenim standardima
6. MOĆ - DOMINACIJA	moć kroz vršenje kontrole nad ljudima
7. MOĆ - RESURSI	moć kroz kontrolu materijalnih i društvenih resursa
8. UGLED	očuvanje javnog imidža i izbjegavanje poniženja
9. SIGURNOST - OSOBNA	sigurnost u svom neposrednom okruženju
10. SIGURNOST - DRUŠTVENA	sigurnost i stabilnost u širem društvu
11. TRADICIJA	održavanje i očuvanje kulturnih, obiteljskih ili vjerskih tradicija
12. KONFORMIZAM - PRAVILA	poštivanje pravila, zakona i formalnih obveza
13. KONFORMIZAM - MEĐULJUDSKI	izbjegavanje uzrujavanja ili ozljeđivanja drugih ljudi
14. PONIZNOST	prepoznavanje vlastite beznačajnosti u široj shemi stvari
15. UNIVERZALIZAM - PRIRODA	očuvanje prirodnog okoliša
16. UNIVERZALIZAM - BRIGA	predanost jednakosti, pravdi i zaštiti za sve ljude
17. UNIVERZALIZAM - TOLERANCIJA	prihvatanje i razumijevanje drugačijih od sebe
18. DOBROHOTNOST - BRIŽNOST	predanost dobrobiti članova unutar grupe
19. DOBROHOTNOST - POUZDANOST	biti pouzdan i pouzdan član unutar grupe

Navedenih 19 vrijednosti pokrivaju sve bitne komponente izvornih 10 vrijednosti, ali se povećanjem broja vrijednosti svaka vrijednost može uže definirati te se time na njih može ukazati s većom univerzalnom heurističkom moći i moći predviđanja (Schwartz i sur., 2012). Po dorađenoj teoriji o vrijednostima, poredak vrijednosti u kružnom motivacijskom kontinuumu (Slika 2) prikazuje imaju li vrijednosti za cilj izbjegavanje anksioznosti ili su relativno bez anksioznosti te služe li samozaštiti ili potiču rast pojedinca. Konceptualne osnove za navedeni poredak identificirani su kroz tri vanjska kruga na kružnom motivacijskom kontinuumu (Schwartz, 2012).

Slika 2. Kružni motivacijski kontinuum od 19 vrijednosti u dorađenoj teoriji o vrijednostima (preuzeto i prilagođeno prema Schwartz, 2012)

Prema Schwartz (2012), vrijednosti omeđene gornjom polovicom najudaljenijeg kruga će vjerojatnije motivirati ljude kada su oslobođeni anksioznosti, dok su vrijednosti omeđene donjom polovicom istoga kruga usmjerene prema osobnoj zaštiti od prijetnji i anksioznosti. U idućem, manjem krugu, vrijednosti s desne strane usmjeruju pojedinca na brigu vezanu uz osobne ishode, dok vrijednosti s lijeve strane usmjeruju na brigu za druge ljude ili uspostavljene institucije. Drugi krug od središta označava granice između četiri vrijednosti više razine, dok su u središnjem krugu raspoređeni 19 motivacijskih tipova vrijednosti s obzirom na međusobnu kompatibilnost ili suprotnost u motivacijskim ciljevima (Schwartz, 2012).

Dorađena teorija osnovnih individualnih vrijednosti (Schwartz, 2012) istraživačima pruža opciju odabira između rada sa svih 19 vrijednosti ili s izvornih 10 vrijednosti, 4 vrijednosti više razine i sl. U tu svrhu predstavljen je i novi mjerni instrument koji je korišten pri izradi istraživačkog dijela rada.

2. OBITELJ I ODGOJ

Obitelj je temeljna društvena ustanova i ništa je ne može u potpunosti nadomjestiti. Osim što je neophodan temelj svakog zdravog društva, ona je i škola čovječnosti u kojoj dijete raste do mjere pravoga čovjeka (Ratzinger, 2011). Upravo po obitelji dijete dolazi u prvi doticaj sa svijetom koji tek započinje otkrivati i formirati se kao osoba, stoga ona ima značajnu ulogu u odgoju i osobnom razvoju djeteta.

2.1. Obitelj

Mnogi stručnjaci različitih disciplina istraživali su obitelj te je svatko ponudio različitu definiciju obitelji s obzirom na njihovo područje proučavanja. Ono što ih povezuje je mišljenje da je pojam obitelji vrlo kompleksan fenomen za koji je gotovo nemoguće odrediti univerzalnu definiciju. Vremena se mijenjaju i sa sobom donose nove poglede na društvo i obitelj, a osim toga i u samoj strukturi obitelji dolazi do promjena. Unatoč tome, ona je ostala svugdje prisutna te je i dalje temelj i budućnost svakoga društva.

Na obitelj možemo gledati u užem i u širem smislu riječi. Obitelj u užem smislu riječi također se zove nuklearna obitelj, a čine ju roditelji i njihova djeca. Obitelj u širem smislu obuhvaća roditelje, njihovu djecu i rodbinu koja je međusobno bračno ili krvno povezana. Drugi naziv za takvu obitelj je proširena obitelj (Ljubetić, 2007). Prema preporuci Ujedinjenih naroda obitelj se definira kao "obiteljski nukleus koji čine osobe u privatnom ili institucionalnom kućanstvu koje su u međusobnom odnosu muža i žene ili kao roditelji neoženjene (neudane) djece po krvi ili usvojenju" (prema Ljubetić, 2007, str. 9).

Struktura obitelji mijenja se prema životnim okolnostima koje dominiraju na određenom mjestu i u određenom vremenu te nema ničega utvrđenog u njoj osim toga da smo u obitelji uvijek zajedno (Stevanović, 2000). Nadalje, Nathan Ackerman (1966, prema Stevanović, 2000, str. 142) navodi da "iako smo imali tisuće godina da se naviknemo na nju, ipak svaka generacija mora ponovno učiti kako se živi u njoj".

2.2. Obiteljski odgoj

Obiteljski odgoj prvi je odgoj u životu djeteta, i na njega se nadovezuje svaki drugi odgojni utjecaj, zbog čega svaka obitelj ima neizmjerljivo važnu ulogu, odgovornost i obavezu (Stevanović, 2000). Obitelj utječe na cjelokupan razvoj čovjeka tijekom čitavog njegovog života i općenito se smatra da obitelj ima značajniji utjecaj na dijete nego obrazovne ustanove.

Dijete uvijek promatra svoje članove obitelji, prihvaća ih i oponaša (Vukasović, 2001). Roditelji ponekad nisu ni svjesni važnosti pravilnog obiteljskog odgoja za budućnost djeteta, stoga svoju brigu za odgoj prebacuju na škole ili djecu prepuštaju samima sebi (Stevanović, 2000). A neprimjerenim odnosom s djetetom riskiraju stvaranje brojnih i složenih razvojnih problema i problema prilagodbe djeteta u društvu (Đuranović i Klasnić, 2020).

Prema Čović (2010) i Stevanović (2000) upravo je skladnost u obiteljskim odnosima jedan od preduvjeta za pravilan i uspješan obiteljski odgoj. Za dijete je važno da se ono u obitelji osjeća voljeno, prihvaćeno i sigurno, što uvelike pridonosi izgradnji njegove osobnosti i vlastitog identiteta. Nadalje, potrebno je imati dobre materijalne prilike, kako bi djeci osigurali osnovne uvjete za život i učenje poput prehrane, zdravlja, odjeće, pedagoškog nadzora i sl. Prema Stevanović (2000) također je važno da roditelji budu zrele i izgrađene osobe koje su otvorene za pomoć i prijateljstvo. Osim toga, Čović (2010) ističe važnost i dobre organizacije unutar obitelji. Smatra da trebaju postojati određena pravila ponašanja, dnevni red, raspodjela dužnosti, da bi djeca kroz igru, rad i učenje trebala razvijati svoje sposobnosti i stjecati nova znanja, navike i vještine.

2.3. Roditeljstvo

Ulaskom djeteta u obitelj, parovi postaju roditelji. Oni mogu biti biološki roditelji djeteta, ali roditeljima također nazivamo i osobe koje su prihvatile dijete i preuzele odgovornost za skrb i odgoj djeteta. Uloga roditelja se uči i ona zahtijeva odgovornost koja se očituje u pravilnom odgoju, izgrađivanju životnih navika i brizi za razvoj djeteta (Stevanović, 2000). Roditeljeva skrb za dijete je i zakonski regulirana i roditelj je se ne može odreći. Ako se ispostavi da roditelji nisu odgovorni prema djetetu, ono im se radi njegove zaštite može oduzeti.

Promatrajući roditeljski odgoj kroz prošlost, vidljiva je dominantna uloga majke, naspram uloge oca. Nekada su najvećim dijelom majke bile zadužene za odgoj i razvoj djeteta, dok su očevi kao autoritet u obitelji skrbrili za materijalnu sigurnost obitelji, a u odgoj su bili uključeni ponajviše kad je trebalo razviti vještine sina. U današnjoj suvremenoj obitelji vidljiva je promjena u pogledu na ulogu majki i očeva. Uključenost očeva u odgoj djeteta sve je veća, dok majke postaju sve više angažirane u društvu, želeći napredovati u svom poslu, školovati se i ostvarivati svoje ambicije i potencijale (Đuranović i Klasnić, 2020). Stevanović (2000) također primjećuje izmijenjenu ulogu majki i očeva te potvrđuje kako su u suvremenoj obitelji najčešće oba roditelja zaposlena. Također navodi da su razvijeni demokratski odnosi u obitelji i da oba

roditelja ravnopravno sudjeluju u odgoju. U takvoj se obitelji poslovi ne raspodjeljuju po spolnim razlikama, već se u obzir uzimaju raspoloživost vremena, vrsta i težina posla.

Vukasović (2001) ističe kako je za uspješan obiteljski odgoj potreban kontakt i s ocem i s majkom, jer u suprotnom dijete može biti nesigurno i nesretno. Isto potvrđuje i Brajša (1995, str. 143) koji tvrdi da su "i majčinstvo i očinstvo dva ravnopravna i jednakovrijedna dijela cjelovitog roditeljstva". Dalje navodi kako na roditelje treba gledati kao na tim, a ne kao na pojedince jer roditelji kao cjelina utječu na dijete i njegov razvoj.

Dijete unosi brojne promjene u život roditelja. Osim promjena u njihovoj svakodnevici, može doći i do značajnih promjena u njihovu međusobnom odnosu. Dijete postaje središte njihova života te se javlja opasnost da se partneri međusobno krenu gledati i komunicirati jedno s drugim isključivo kroz ulogu majke ili oca, a da zaborave kako su oni i pojedinci s vlastitim osjećajima, željama, iskustvima, potrebama, koji se također trebaju razvijati i napredovati (Juul, 2017).

Juul (2018) u svojim razgovorima s različitim obiteljima uviđa kako je raspoloženje i atmosfera u obitelji uvelike određena kvalitetom odnosa između roditelja. Djeca najviše uče na primjeru roditelja kao i kroz promatranje njihova međusobnog odnosa, stoga je za cijelu obitelj dobro da roditelji uz posvećenost odgoju djeteta također rade i na sebi i na međusobnom odnosu.

U današnje vrijeme, sve su više prisutne poteškoće i u komunikaciji između roditelja i djeteta, što rezultira brojnim nesporazumima i sukobima, a u konačnici i nezadovoljstvom i lošim odnosima između članova obitelji. Ginott (2005) tvrdi kako u životu roditelja postoji niz događaja i situacija u kojima moraju brzo reagirati, a upravo te reakcije utječu na osobnost djeteta i njegovo samopoštovanje. Roditelji često nisu svjesni razarajuće i kontraproduktivne snage riječi te je za poboljšanje komunikacije između njih i djeteta nužno da preispitaju svoje reakcije. Većinom iza njihovih reakcija ne stoji nedostatak brige za dijete ili manjak inteligencije, već nedostatak razumijevanja i znanja. Svaki roditelj želi dobro svome djetetu, da ono bude sretno, ali dobrim je roditeljima uz ljubav potrebna i vještina. Dalje navodi kako u komunikaciji između roditelja i djeteta poruke moraju čuvati samopoštovanje i roditelja i djeteta, zatim da djeci prvobitno treba iskazati razumijevanje odražavanjem i prihvaćanjem njegovih osjećaja, a tek onda ih treba savjetovati i uputiti. Roditelji često u tome griješe jer pokušavaju djetetu dokazati da im primjedbe nisu ispravne i da njihove pritužbe nemaju valjanog temelja, što samo rezultira još većom ljutnjom i svađom.

Takvo mišljenje zastupa i Juul (2017) koji naglašava važnost kvalitete međusobnih obiteljskih odnosa za napredak obitelji te smatra da roditelji, bez obzira na dob djeteta, nose veliku odgovornost za kvalitetnu interakciju i stvaranje obiteljske atmosfere u kojoj će pojedinac moći rasti i razvijati se. U okviru toga, u interakciji razlikuje *proces*, tj. način na koji nešto činimo i govorimo, i *sadržaj*, ono što govorimo. Unatoč vjerovanju da je najvažniji *sadržaj* onoga što govorimo, autor ističe kako su oba činitelja jednako važna ako su usklađeni, a ako nisu, onda je važniji *proces*, odnosno način na koji nešto govorimo ili činimo.

3. VRIJEDNOSTI U OBITELJSKOM ODGOJU

Formacija čovjeka najprije započinje u obitelji u kojoj se rodio i u kojoj živi. U njoj započinje razvijati navike, vještine i oblikovati vlastita uvjerenja, osobnost i vrijednosne stavove. U obitelji se postavljaju osnove svakog područja odgoja, pa tako i moralnog odgoja (Vukasović, 2001). Dijete od najranije dobi promatra svoje roditelje, njihov odnos, ponašanje i tako usvaja vrijednosne stavove, odnosno vrijednosti koje su u osnovi svakog ponašanja i djelovanja. Stoga je od velike važnosti da dijete ima pozitivan primjer koji će ga privući i usmjeriti da raste i da se razvija u duhu čovječnosti i skladnog života u obitelji i društvu. Odgojem usmjerenim na vrijednosti, dijete će također razviti pozitivan odnos prema radu, dužnostima, a također i prema materijalnim i duhovnim vrijednostima (Stevanović, 2000).

3.1. Odgoj za vrijednosti

Odgoj za vrijednosti može se definirati kao proces učenja i poučavanja o vrijednostima (Rakić i Vukušić, 2010). Filozofska disciplina koja je usmjerena na proučavanje i učenje o vrijednostima zove se *aksiologija*. Prema semantičkom značenju, ona predstavlja znanost o vrijednostima. Na osnovu toga, razlikujemo *pedagogijsku aksiologiju*, disciplinu koja "proučava općeljudske i odgojne vrijednosti sa svrhom vrijednosnog utemeljenja odgojnog ideala, vrijednosnog prožimanja i obogaćivanja odgojnog procesa" (Vukasović, 2010, str. 105).

Glavni smisao odgoja je ljudska izgradnja te je njegova bitna sastavnica usvajanje vrijednosti koje pojedinca potiču, vode i usmjeravaju te po kojima on pronalazi smisao svoga djelovanja (Vukasović, 2008). Polazeći od činjenice da je čovjek i spoznajno i vrijednosno-moralno biće, Vukasović (2010) navodi dvije važne funkcije odgajanja koje svako odgajanje treba obuhvatiti. Jedna od njih je spoznajna i odnosi se na usvajanje potrebnih znanja, sposobnosti, navika i vještina, a druga je funkcija odgojno-formirajuća i odnosi se na razvoj čovječnosti, kulture, smisla za vrijednosti, jačanje volje i oblikovanje karaktera.

U svom drugom radu Vukasović (2008) ističe kako čovjek u današnjem suvremenom svijetu često zanemaruje moralno-vrijednosnu sastavnicu svog života, a pretjerano naglašava spoznajnu, što dovodi društvo do krize vrijednosti i morala. Umjesto da spoznaje budu u službi postizanja postavljenih ciljeva, ideala, događa se da su spoznaje nadređene vrijednostima, čime se gubi glavni smisao odgoja koji sam po sebi ne smije biti vrijednosno neutralan.

3.2. Obiteljske vrijednosti

Uspostavljanje sustava vrijednosti najprije se događa u obitelji. Svaka obitelj izgrađuje vlastita gledišta i sustav vrijednosti koji se od obitelji do obitelji mogu razlikovati. Uz obitelj se vežu obiteljske vrijednosti koje obuhvaćaju osobne vrijednosti i društvene vrijednosti (Stevanović, 2000). Sukladno s promjenama u strukturi obitelji, događaju se promjene i u vrijednostima koje su temelj života u obitelji. Promjene su posebno došle do izražaja tijekom zadnja dva stoljeća. Prolazeći kroz proces dezintegracije, danas je prisutno sve manje patrijarhalnih ili matrijarhalnih obitelji, a sve su brojniji različiti tipovi obitelji (Juul, 2017).

Prema nekadašnjem shvaćanju vrijednosti, od pojedinca se zahtijevalo da za dobrobit zajednice žrtvuje svoju individualnost te se sam integritet djece narušavao zbog odgoja koji se tada smatrao ispravnim (Juul, 2008). U novije vrijeme, došlo je do promjena u shvaćanju vrijednosti te Juul (2008) ističe kako jakost zajednice ovisi o jakosti pojedinca. Pod navedenim se ne misli da jakost pojedinca uvjetuje jakost zajednice, već je to razmjena u kojoj pojedinac i obitelj zajedno djeluju i međusobno se jačaju. Autor također navodi da je još od rođenja u pojedincima prisutna borba između integriteta i suradnje. S jedne strane, pojedinac ima potrebu razvijati se na način i brzinom kojom on želi, a s druge strane ima potrebu oponašati, surađivati i prilagođavati se ljudima koji su mu u životu najvažniji. Slijedom toga, Juul (2008) izdvaja osobni integritet kao jednu od glavnih obiteljskih vrijednosti.

Osobni integritet čini "zbroy osjećaja, vrijednosti i misli pojedinca te brige i poštovanja koju bi i on i drugi članovi obitelji trebali pokazivati za te osjećaje, vrijednosti i misli" (Juul, 2008, str. 51). Stječe se prepoznavanjem i promatranjem vlastitih osjećaja, misli i vrijednosti, ali i odnosima s bližnjima s kojima živimo, brigom za njihov integritet, čime se ujedno razvija i sposobnost suosjećanja s drugima. Briga za osobni integritet djece neophodan je za njihov razvoj u ljudskom smislu te djeca potpuno ovise o senzibilnosti i empatiji roditelja. Od velike je važnosti da roditelji upoznaju svoje dijete i vide po čemu se ono razlikuje od druge djece i po čemu se razlikuju s obzirom na njihova vlastita očekivanja i želje. Postizanje integriteta proces je koji ne prolazi bezbolno ni kod roditelja ni kod djece, ali se pod time podrazumijeva da se djetetu ne nanosi namjerno povreda bilo koje vrste. Jedna od najvećih povreda integriteta djeteta je grdnja, koja je ujedno i najčešća u odnosu roditelja prema djeci. Roditelji najčešće nisu ni svjesni njezinog negativnog utjecaja, a rezultira time da se djeca osjećaju nesposobnima i da neprestano griješe, što ih duboko ranjava i rastužuje (Juul, 2008). U tom slučaju, Juul (2008) savjetuje da se grdnja zamijeni autentičnim povratnim informacijama djetetu te naglašava važnost razgovora, pregovora i ulaska u dijalog kako bi se postiglo ravnopravno dostojanstvo

u obitelji. Nadalje, autor napominje da nije dobro da roditelji budu usredotočeni isključivo na način na koji odgajaju dijete, ne ostavljajući prostora za neovisnost djeteta, čime svode dijete na to da bude "odraz slike koju roditelji imaju o sebi i o svom roditeljstvu" (Juul, 2008, str. 55).

Govoreći o ravnopravnom dostojanstvu, ono se odnosi na dinamičan proces koji se neprestano prilagođava okolnostima. Ne podrazumijeva nikakvu podjelu uloga, već naglašava različitost pojedinaca i ne zahtjeva da se razlike između njih izjednače ili razriješe. Ako se roditelji nisu susreli s takvim ponašanjem u svom djetinjstvu, odnosno ako u svojoj obitelji nisu imali takvo iskustvo da se roditelji jedno prema drugome i prema njima kao djeci ponašaju s ravnopravnim dostojanstvom, onda će teško sada na taj način postupati u svojoj obitelji, prema svome supružniku i djetetu. Zadobivanje te sposobnosti će od većine ljudi zahtijevati svakodnevno učenje i vježbanje (Juul, 2017).

U društvu je uvriježeno mišljenje da bi se roditelji morali usuglasiti oko načina odgajanja djece, ali u stvarnosti se vrlo rijetko nađu roditelji koji se podjednako slažu oko temeljnih vrijednosti i načina njihove realizacije. Roditelji se osim po spolu, razlikuju i po temperamentu, osobnosti i načinu djelovanja. Stoga nije ispravno zahtijevati od njih da sve provode na identičan način. Naglasak je na tome kakvi su roditelji zajedno, a ne kakvi su kao pojedinci. Smislenije je da se međusobno nadahnjuju i postupno razvijaju način djelovanja koji neće biti sam sebi kontradiktoran, a motivi zbog kojih djeluju će im otkriti slaže li se nešto s općom slikom zajedničkih vrijednosti (Juul, 2008).

Na kraju, Juul (2008) zaključuje kako je osoba važnija od vrijednosti i da obiteljske vrijednosti ne smiju biti izlikom da se pojedinac povrijedi ili isključi. Najbolji napredak obitelji događa se kada ona postane prostor u kojem jedno od drugih učimo, a ne kada poučavamo.

4. METODOLOGIJA

4.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja ovog diplomskog rada bio je ispitati i utvrditi vrijednosne orijentacije i vrijednosne prioritete majki i očeva na području Republike Hrvatske kako bi se ukazalo na (ne)postojanje razlika u vrijednosnim orijentacijama majki i očeva prema 10 motivacijskih tipova vrijednosti koji proizlaze iz *Schwartzove teorije univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti*.

4.2. Problemi istraživanja

1. Ispitati vrijednosne orijentacije i vrijednosne prioritete majki i očeva.
2. Utvrditi razlike u vrijednosnim orijentacijama između majki i očeva prema motivacijskim tipovima vrijednosti koji proizlaze iz *Schwartzove teorije univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti*.

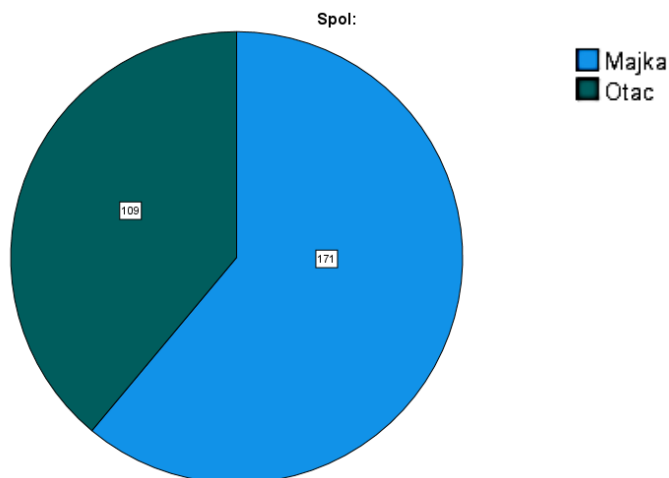
4.3. Hipoteze istraživanja

H0: Ne postoji statistički značajna razlika u vrijednosnim orijentacijama majki i očeva.

H1: Postoji statistički značajna razlika u vrijednosnim prioritetima i orijentacijama majki i očeva prema *Schwartzovoj teoriji univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti*.

4.4. Uzorak ispitanika

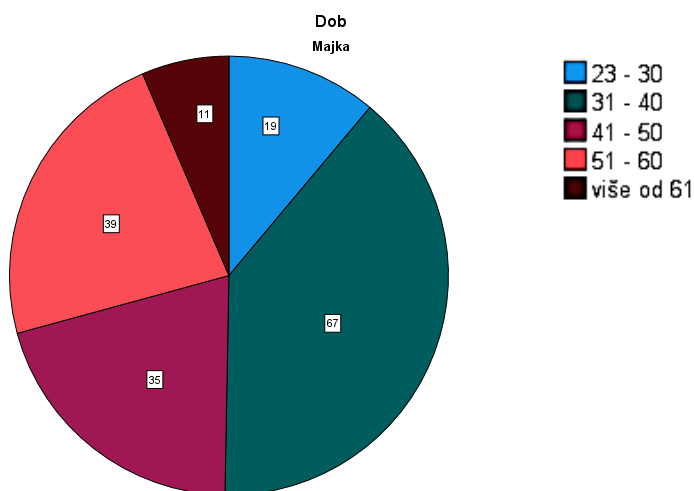
Uzorak obuhvaćen ovim istraživanjem činili su majke i očevi na području Republike Hrvatske. S obzirom na vrstu uzorka, u istraživanju je korišten prigodni uzorak.

Slika 1. Zastupljenost ispitanika s obzirom na spol

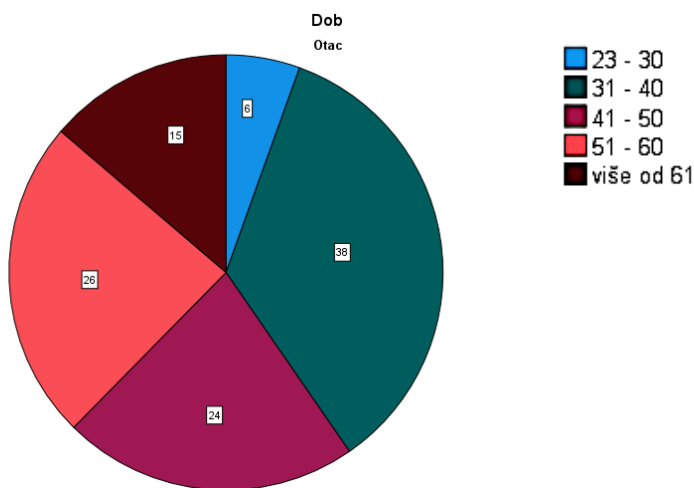

Od ukupnog broja ispitanika (N=280), s obzirom na spol, više od polovice ispitanika su majke, njih 61, 1% (N=171), dok je udio očeva činilo 38,9% (N=109).

Slika 2. Zastupljenost ispitanika s obzirom na dob (majke)

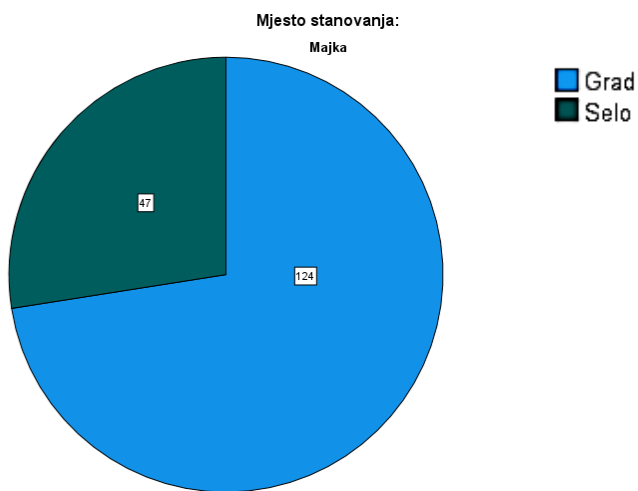
Od ukupnog broja ispitanih majki (N=171), s obzirom na varijablu *dob*, najviše njih, tj. 39, 2%b (N=67) ima između 31 i 40 godina. 22,8% (N=39) ispitanih majki ima između 51 i 60 godina, 20, 5% (N=35) ima između 41 i 50 godina, a 11, 1% (N=19) ispitanih majki ima između 23 i 30 godina. Najmanji udio, odnosno 6,4 % (N=11) čine majke koje imaju više od 61 godinu. Minimalna dob ispitanih majki je 23 godine, a najveća 69 godina.

Slika 3. Zastupljenost ispitanika s obzirom na dob (očevi)

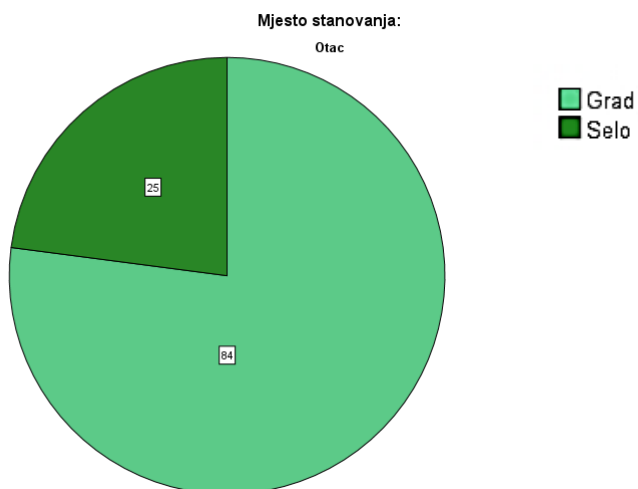
Od ukupnog broja ispitanih očeva (N=109), s obzirom na varijablu *dob*, najviše njih, tj. 34, 9%b (N=38) ima između 31 i 40 godina. 23,9% (N=26) ispitanih očeva ima između 51 i 60 godina, 22% (N=24) ima između 41 i 50 godina, a 13, 8% (N=15) ispitanih očeva ima više od

61 godinu. Najmanji udio, odnosno 5,5 % (N=6) čine očevi koji imaju između 23 i 30 godina. Minimalna dob ispitanih očeva je 23 godine, a najveća 66 godina.

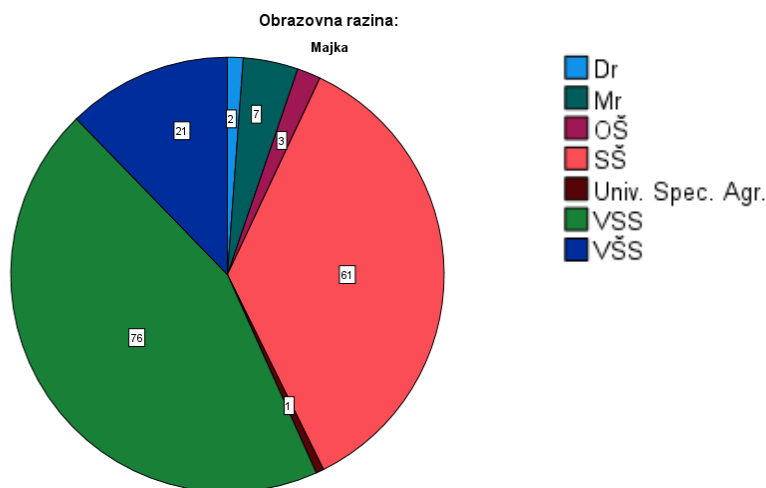
Slika 4. Zastupljenost ispitanika s obzirom na mjesto stanovanja (majke)

Od ukupnog broja ispitanih majki (N=171), s obzirom na varijablu *mjesto stanovanja*, najviše njih, odnosno 72,5% (N=124) živi u gradu, dok ostalih 27,5% (N=47) živi na selu.

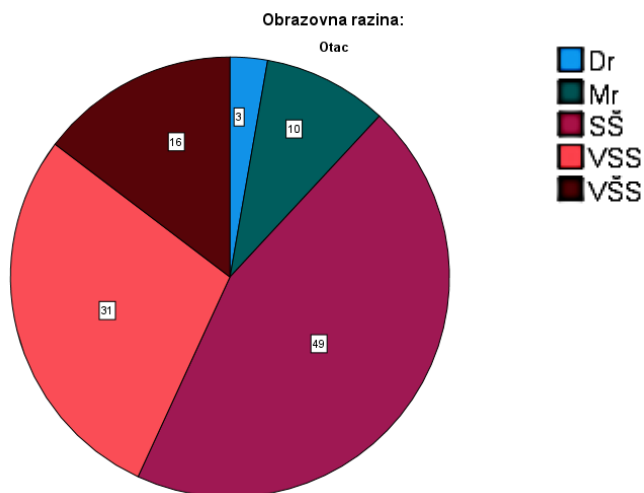
Slika 5. Zastupljenost ispitanika s obzirom na mjesto stanovanja (očevi)

Od ukupnog broja ispitanih očeva (N=109), s obzirom na varijablu *mjesto stanovanja*, najviše njih, odnosno 77,1% (N=84) živi u gradu, dok ostalih 22,9% (N=25) živi na selu.

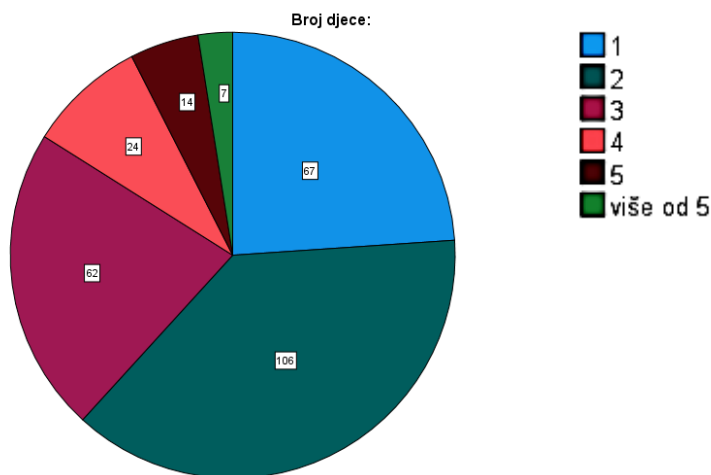
Slika 6. Zastupljenost ispitanika s obzirom na postignutu razinu obrazovanja (majke)

Od ukupnog broja ispitanih majki (N=171), s obzirom na *postignutu razinu obrazovanja*, najveći dio njih, odnosno 44,4% (N=76), ima visoku stručnu spremu, dok 35,7% (N=61) ispitanih majki ima srednju stručnu spremu. Višu stručnu spremu ima 12,3% (N=21) ispitanih majki, a razinu magistra znanosti ima 4,1% (N=7) ispitanih majki. 1,8% (N=3) ima završenu osnovnu školu, a 1,2% (N=2) ima razinu doktora znanosti. Jedna osoba (0,6%) ima titulu sveučilišnog specijalista.

Slika 7. Zastupljenost ispitanika s obzirom na postignutu razinu obrazovanja (očevi)

Od ukupnog broja ispitanih očeva (N=109), s obzirom na *postignutu razinu obrazovanja*, najveći dio njih, odnosno 45% (N=49), ima srednju stručnu spremu, dok 28,4% (N=31) ispitanih očeva ima visoku stručnu spremu. Višu stručnu spremu ima 14,7% (N=16) ispitanih očeva, a razinu magistra znanosti ima 9,2% (N=10) ispitanih očeva. 2,8% (N=3) ima razinu doktora znanosti.

Slika 8. Zastupljenost ispitanika s obzirom na broj djece

Od ukupnog broja ispitanika (N=280), s obzirom na broj djece, najveći udio, odnosno 37,9%, čine roditelji s dvoje djece. Nešto manji udio ispitanika, tj. 23,9% (N=67) čine roditelji s jednim djetetom, dok 22,1% (N=62) čine roditelji s troje djece. 8,6% (N=24) ispitanika ima četvero djece, dok 5% (N=14) ispitanika ima petero djece. Najmanji udio, tj. 2,5% (N=7), čine roditelji s više od petero djece.

4.5. Instrument

Za potrebe ovog istraživanja korišten je Schwartzov *Personal Value Questionnaire* (PVQ), upitnik kojim se mjere vrijednosne orijentacije i vrijednosni prioriteti ispitanika kroz deset različitih motivacijskih tipova vrijednosti i njihovih motivacijskih ciljeva. Upitnik se sastoji od 56 čestica koje ukratko opisuju različite profile osoba s obzirom na ciljeve, težnje i želje koje smatraju važnima (Schwartz i Cieciuch, 2016).

Radi jednostavnijeg prikupljanja podataka, upitnik je izrađen u Google Docs-u te se ispunjavao *online*. Osim 56 pitanja koja su temeljena na prethodno spomenutom Schwartzovom upitniku, izrađeni upitnik uključivao je i nekoliko općih pitanja vezanih uz spol, dob, broj djece, obrazovnu razinu i mjesto stanovanja ispitanika (Prilog 1).

4.6. Metode prikupljanja i obrade podataka

Istraživanje je provedeno diljem Hrvatske tako što se upitnik izrađen u Google Docs-u slao ispitanicima te su ga ispitanici ispunjavali *online* putem mobilnih uređaja ili računala. Zadatak ispitanika je da, tijekom ispunjavanja upitnika, razmisle i procijene koliko im je dotična osoba slična na skali od 1 do 5 (*vrlo mi je slična; slična mi je; pomalo mi je slična; nije mi slična; uopće mi nije slična*). Cjelokupna analiza prikupljenih podataka rađena je u IBM SPSS

Statistics programu za obradu statističkih podataka. Osim metoda deskriptivne statistike, korišten je i t-test za nezavisne uzorke kako bi se utvrdilo postoji li statistički značajna povezanost u vrijednosnim orijentacijama majki i očeva prema 10 motivacijskih tipova vrijednosti (moć, postignuće, hedonizam, poticaj, nezavisnost, univerzalizam, dobrohotnost, tradicija, konformizam i sigurnost) koji proizlaze iz *Schwartzove teorije univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti*.

5. REZULTATI

Ovim istraživanjem ispitivale su se vrijednosne orijentacije majki i očeva s obzirom na Schwartzovih deset motivacijskih tipova vrijednosti, s ciljem da se ukaže na (ne)postojanje razlika u vrijednosnim orijentacijama između majki i očeva.

Ispitivanjem je utvrđeno (Prilog 2) da majke najviše vrednuju motivacijske tipove vrijednosti *dobrohotnost*, *nezavisnost* i *sigurnost*, dok najmanju važnost pridaju motivacijskim tipovima vrijednosti *moć*, *hedonizam* i *poticaj*. U ispitivanju vrijednosnih orijentacija očeva (Prilog 3), utvrđeno je da najviše rangiraju motivacijske tipove vrijednosti *dobrohotnost*, *nezavisnost* i *sigurnost*. S druge strane, najmanju važnost pridaju motivacijskim tipovima vrijednosti *moć*, *hedonizam* i *konformizam*.

Usporedbom vrijednosnih prioriteta majki i očeva, utvrđeno je da majke i očevi jednako vrednuju, odnosno rangiraju motivacijske tipove vrijednosti *dobrohotnost*, *nezavisnost* i *sigurnost* koje procjenjuju najznačajnijima. Također im je zajedničko da jednako rangiraju motivacijske tipove vrijednosti *moć* i *hedonizam* koje smatraju najmanje važnima. Govoreći o najniže rangiranim vrijednostima, majke manju važnost pridaju motivacijskom tipu vrijednosti *poticaj*, dok očevi manju važnost pridaju motivacijskom tipu vrijednosti *konformizam*, a tek onda motivacijskom tipu vrijednosti *poticaj* i *postignuće*. Nadalje, majke pridaju veću važnost motivacijskom tipu vrijednosti *univerzalizam* nego motivacijskom tipu vrijednosti *tradicija*, dok očevi procjenjuju motivacijske tipove vrijednosti *tradicija* i *univerzalizam* jednako značajnima te se nalaze u istom rangu.

Rezultati t-testa za nezavisne uzorke (Prilog 4) pokazali su da između majki i očeva ne postoji statistički značajna razlika u vrijednosnim orijentacijama prema sljedećim motivacijskim tipovima vrijednosti: *nezavisnost*, *univerzalizam*, *tradicija*, *konformizam* i *sigurnost*. S druge strane, utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u vrijednosnim orijentacijama između majki i očeva s obzirom na motivacijske tipove vrijednosti *moć*, *postignuće*, *hedonizam*, *poticaj* i *dobrohotnost*. Promatrajući vrijednosne orijentacije po kojima se očevi i majke statistički značajno razlikuju, rezultati ukazuju na to da očevi pridaju veću važnost motivacijskim tipovima vrijednosti *moć*, *postignuće*, *hedonizam* i *poticaj*, dok majke pridaju veću važnost od očeva motivacijskom tipu *dobrohotnost*. Shodno dobivenim rezultatima, zaključuje se kako je hipoteza H1 prema kojoj *postoji statistički značajna razlika u vrijednosnim prioritetima i orijentacijama majki i očeva prema Schwartzovoj teoriji univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti* djelomično potvrđena.

6. RASPRAVA

Provedenim istraživanjem nastojalo se ispitati i utvrditi razlike u vrijednosnim prioritetima i orijentacijama između majki i očeva prema motivacijskim tipovima vrijednosti koji proizlaze iz *Schwartzove teorije univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti*. Rezultati pokazuju da majke i očevi najviše značajnim smatraju vrijednosne orijentacije *dobrohotnost*, *nezavisnost* i *sigurnost*. Iako je motivacijski tip vrijednosti *dobrohotnost* najviše rangirani vrijednosni prioritet i majki i očeva, ipak postoji statistički značajna razlika u tome da majke navedenom tipu vrijednosti pridaju još veću važnost nego očevi. Dobiveni rezultati su u skladu s brojnim istraživanjima provedenima u različitim kulturama te koja su ukazala na to da žene drže važnijom vrijednost *dobrohotnosti* (Schwartz i sur., 2001, prema Ferić, 2009). Vrijednost *dobrohotnosti* se prema Schwartz i Rubel (2005) najviše odnosi na veze unutar obitelji. U gotovim svim suvremenim društvima, na ženama je odgovornost da rađaju te se brinu o djeci, njihovom odgoju te da također skrbe i o bolesnima i starijima.

Među vrijednosnim prioritetima razlikujemo vrijednosti *nezavisnost* i *sigurnost* koji su po Schwartzovom *teorijskom modelu odnosa između motivacijskih tipova vrijednosti* u međusobnom konfliktu. Konflikt se događa između težnje za slobodom vlastitih misli, djela te želje za promjenom, i očuvanja sigurnosti unutar društva i samog pojedinca, kao i sklada u međuljudskim odnosima.

Osim vrijednosti *dobrohotnosti*, istraživači (Schwartz i sur., 2001, prema Ferić, 2009) navode da žene također smatraju važnijima vrijednosti *tradicije* i *univerzalizma*, što nije slučaj u ovom istraživanju. Ovim istraživanjem utvrđeno je da majke i očevi navedene vrijednosti smatraju podjednako važnima. Kod očeva je slučaj da su vrijednosti *univerzalizma* i *tradicije* u istom rangu, dok je kod majki vrijednost *univerzalizma* iznad vrijednosti *tradicije*, ali s obzirom na to da nema statistički značajne razlike između očeva i majki u tim dvjema vrijednostima, razlika je zanemariva.

Nadalje, rezultati pokazuju da je majkama *konformizam* veći vrijednosni prioritet nego očevima kojima su iznad te vrijednosti motivacijski tipovi vrijednosti *postignuće* i *poticaj*. To ukazuje na veću sklonost očeva za preuzimanjem rizika i ostvarivanjem vlastitoga uspjeha prema društvenim standardima, dok majke više drže do toga da se suzdržavaju od radnji koje bi mogle narušiti odnose s drugima, društvena očekivanja ili norme u svakodnevnoj interakciji (Schwartz i Rubel, 2005). Dobiveni rezultati dijelom su u skladu s istraživanjem koje su proveli Schwartz i Rubel (2005) u ukupno 70 zemalja te kojim je utvrđeno da muškarci sustavno veću

važnost pridaju vrijednostima *moći, poticaja, hedonizma, postignuća i nezavisnosti*, dok žene više vrednuju vrijednosti *dobrohotnosti i univerzalizma*. Ipak, razlika se uočava u tome što su muški ispitanici navedenog istraživanja pridali veću važnost vrijednosti *nezavisnosti* nego žene, dok je u ovom istraživanju vrijednost *nezavisnosti* od jednake važnosti i očevima i majkama te ju smatraju vrijednosnim prioritetom. Osim toga, razlika je i u tome što očevi i majke jednako vrednuju vrijednost *univerzalizma*, dok joj u istraživanju koje su proveli Schwartz i Rubel (2005) veću važnost pridaju žene.

Promatrajući najniže rangirane vrijednosti, očevima i majkama je zajedničko da su im od najmanje važnosti vrijednosti *moć i hedonizam*, što je također u skladu s rezultatima istraživanja koje su proveli Schwartz i Rubel (2005). Ovim istraživanjem se također pokazalo da postoji statistički značajna razlika između očeva i majki s obzirom na vrijednosti *moći i hedonizma*, odnosno utvrđeno je da očevi pridaju veću važnost vrijednostima *moći i hedonizma* nego majke.

ZAKLJUČAK

Dijete od svoje najranije dobi promatra svoje roditelje, njihov međusobni odnos i ponašanje te na taj način usvaja vrijednosti koje su temelj svakog ljudskog djelovanja i ponašanja. Zbog toga je od velike važnosti da dijete ima pozitivan primjer na koji će se moći ugledati te koji će ga usmjeriti da raste i da se razvija u duhu čovječnosti i skladnog obiteljskog i društvenog života (Stevanović, 2000). U današnjem društvu možemo uočiti promjene u vrijednostima koje su temelj života u obitelji (Juul, 2017), ali i promjene u samom shvaćanju vrijednosti. Jakost zajednice više ne ovisi o jakosti pojedinca, već pojedinac i obitelj djeluju zajedno i međusobno se jačaju. Naspram uvriježenog mišljenja u društvu da se roditelji moraju slagati oko načina odgajanja djece, vidimo da u stvarnosti vrlo rijetko pronalazimo roditelje koji se podjednako slažu oko temeljnih vrijednosti i načina njihove realizacije. Stoga je smislenije da se roditelji međusobno nadahnjuju i postupno razvijaju način djelovanja koji neće sam sebi biti kontradiktoran, a motivi zbog kojih djeluju otkrit će im slaže li se nešto s općom slikom zajedničkih vrijednosti. Važno je upamtiti da je osoba važnija od samih vrijednosti te da se najveći napredak događa kada jedni od drugih učimo, a ne kada poučavamo (Juul, 2008).

Cilj istraživanja ovog diplomskog rada bio je ispitati i utvrditi vrijednosne orijentacije i vrijednosne prioritete majki i očeva na području Republike Hrvatske kako bi se ukazalo na (ne)postojanje razlika u vrijednosnim orijentacijama majki i očeva prema 10 motivacijskih tipova vrijednosti (*moć, postignuće, hedonizam, poticaj, nezavisnost, univerzalizam, dobrohotnost, tradicija, konformizam i sigurnost*) koji proizlaze iz *Schwartzove teorije univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti*. Rezultati pokazuju da su vrijednosni prioriteti majki *dobrohotnost, nezavisnost i sigurnost*, zatim *univerzalizam, tradicija, konformizam, postignuće* pa *poticaj*. Dvije najniže rangirane vrijednosti majki su *moć* i *hedonizam*. Očevi, kao i majke, imaju vrijednosne prioritete *dobrohotnost, nezavisnost i sigurnost*. Zatim se u istom rangu nalaze *tradicija* i *univerzalizam*, nakon čega slijede motivacijski tipovi vrijednosti *postignuće, poticaj* pa *konformizam*. Najniže rangirane vrijednosti su, kao i majkama, *moć* i *hedonizam*. Rezultati t-testova pokazuju da, iako je motivacijski tip vrijednosti *dobrohotnost* najviše rangirani vrijednosni prioritet, ipak majke navedenom tipu vrijednosti pridaju veću važnost nego očevi. S druge strane, utvrđeno je da očevi pridaju veći značaj motivacijskim tipovima vrijednosti *postignuće, poticaj, hedonizam* i *moć*, premda su *moć* i *hedonizam* najniže rangirane vrijednosti i majkama i očevima.

Na kraju, treba napomenuti da dosad u dostupnoj literaturi nije objavljeno ili pronađeno niti jedno istraživanje u domaćem istraživačkom kontekstu koje bi pružilo uvid u proučavanje povezanosti, odnosno razlika u vrijednosnim orijentacijama te koja kao podlogu uzimaju *Schwartzovu teoriju univerzalnog sadržaja i strukture vrijednosti*. S obzirom na spomenuti manjak domaćih istraživanja koja se bave proučavanjem vrijednosti u obitelji, za daljnja istraživanja preporučujem, primjerice, istražiti postoji li razlika u vrijednosnim orijentacijama majki i očeva s obzirom na njihovu dob. Brojna istraživanja u stranom istraživačkom kontekstu utvrdila su da postoji razlika u vrijednosnim orijentacijama između mladih i starijih (Ferić, 2009) te bi bilo zanimljivo navedeno istražiti i u Hrvatskoj.

LITERATURA

1. Brajša, P. (1995). *Očevi, gdje ste?*. Zagreb: Školske novine.
2. Čović, M. (2010). *Odgoj u obitelji*. Zagreb: Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevac konventualaca.
3. Đuranović, M. i Klasnić, I. (2020). *Dijete, odgoj i obitelj*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
4. Ferić, I. (2009). *Vrijednosti i vrijednosni sustavi*. Zagreb: Alinea.
5. Ginott, G. H. (2005). *Između roditelja i djeteta*. Lekenik: Ostvarenje.
6. Juul, J. (2008). *Život u obitelji*. Zagreb: Pelago.
7. Juul, J. (2017). *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: OceanMore.
8. Juul, J. (2018). *Sačuvati ljubav*. Split: Harfa.
9. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
10. Miliša, Z., Dević, J. i Perić, I. (2015). Kriza vrijednosti kao kriza odgoja. *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti*, 19(2), 7-20.
11. Rakić, V. i Vukušić, S. (2010). Odgoj i obrazovanje za vrijednosti. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 19(4-5 (108-109)), 771-795.
12. Ratzinger, J. (2011). *Misli o obitelji*. Split: Verbum.
13. Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
14. Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. U *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, str. 1-65). Academic Press.
15. Schwartz, S. H. (2006). Basic human values: An overview.
16. Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Psychology and Culture*, 2(1), 1-20.
17. Schwartz, S. H. (2017). The refined theory of basic values. In *Values and behavior* (str. 51-72). Springer, Cham.
18. Schwartz, S. H. i Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550–562.
19. Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J. E., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O. i Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of personality and social psychology*, 103(4), 663.

20. Schwartz, S. H. i Cieciuch, J. (2016). Values. U Leong, F. T., Bartram, D., Cheung, F., Geisinger, K. F. i Iliescu, D. (ur.), *The ITC international handbook of testing and assessment*. (str. 106 - 119). New York: Oxford University Press.
21. Schwartz, S. H. i Rubel, T. (2005). Sex differences in value priorities: cross-cultural and multimethod studies. *Journal of personality and social psychology*, 89(6), 1010.
22. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske toplice: Tonimir.
23. Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor "Mi".
24. Vukasović, A. (2008). Teleologijsko i aksiologijsko utemeljenje odgoja u ozračju hrvatske odgojne preobrazbe. *Obnovljeni život*, 63(1), 35-45.
25. Vukasović, A. (2010). Odgojna preobrazba u teleologijskom i aksiologijskom ozračju. *Odgojne znanosti*, 12 (1 (19)), 97-117.

PRILOZI

Prilog 1. Instrument istraživanja (PVQ upitnik za majke i očeve)

Upitnik ispunjava:

- Majka
- Otac

Vaša dob (navršene godine): _____

Obrazovna razina:

- OŠ
- SŠ
- VŠS
- VSS
- Mr
- Dr
- Ostalo: _____

Mjesto stanovanja:

- Grad
- Selo

Broj djece:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- više od 5

Slijede kratki opisi različitih osoba. Molimo pročitajte svaki opis i razmislite koliko vam je dotična osoba slična. Na skali od 1 do 5 zaokružite broj koji pokazuje koliko vam opisana osoba sliči. Brojevi znače sljedeće:

- 1 - uopće mi nije slična
- 2 - nije mi slična
- 3 - pomalo mi je slična
- 4 - slična mi je
- 5 - vrlo mi je slična

		1	2	3	4	5
1.	Važno joj je samostalno izgrađivati svoja viđenja stvari.					
2.	Važno joj je da njezina država bude sigurna i stabilna.					
3.	Važno joj je dobro se provoditi.					
4.	Važno joj je izbjegavati uznemiravanje drugih ljudi.					
5.	Važno joj je da slabi i ranjivi u društvu budu zaštićeni.					
6.	Važno joj je da ljudi rade što im kaže.					
7.	Važno joj je ne misliti da zaslužuje više od drugih.					
8.	Važno joj je skrbiti za prirodu.					
9.	Važno joj je da je nitko nikada ne osramoti.					
10.	Važno joj je uvijek tragati za različitim stvarima koje će raditi.					
11.	Važno joj je brinuti se o ljudima kojima je bliska.					
12.	Važno joj je imati moć koju može donijeti novac.					
13.	Vrlo joj je važno izbjeci bolest i zaštititi zdravlje.					
14.	Važno joj je biti tolerantna prema svim različitim ljudima.					
15.	Važno joj je nikada ne prekršiti pravila ili propise.					
16.	Važno joj je sama donositi odluke o svom životu.					
17.	Važno joj je imati ambicije u životu.					
18.	Važno joj je očuvati tradicionalne vrijednosti i načine razmišljanja.					
19.	Važno joj je da ljudi koje poznaje imaju potpuno povjerenje u nju.					
20.	Važno joj je biti bogata.					
21.	Važno joj je sudjelovati u aktivnostima za zaštitu prirode.					
22.	Važno joj je nikada ne živcirati druge.					
23.	Važno joj je razvijati svoja vlastita mišljenja.					
24.	Važno joj je zaštititi svoj ugled u javnosti.					
25.	Vrlo joj je važno pomagati ljudima koji su joj dragi.					
26.	Važno joj je da ona osobno bude sigurna i zaštićena.					
27.	Važno joj je biti pouzdana prijateljica na koju se drugi mogu osloniti.					
28.	Važno joj je preuzimati rizike koje život čine uzbudljivim.					
29.	Važno joj je imati moć narediti ljudima da rade što ona hoće.					
30.	Važno joj je samostalno planirati svoje aktivnosti.					
31.	Važno joj je uvijek držati se pravila, čak i kada nitko ne gleda.					
32.	Važno joj je biti vrlo uspješna.					
33.	Važno joj je držati se običaja svoje obitelji ili vjerskih običaja.					
34.	Važno joj je saslušati i razumjeti ljude koji su drugačiji od nje.					
35.	Važno joj je imati snažnu državu koja može obraniti svoje građane.					
36.	Važno joj je radovati se užicima života.					
37.	Važno joj je da svaka osoba na svijetu ima jednake mogućnosti u životu.					
38.	Važno joj je biti skromna.					
39.	Važno joj je da ona sama shvaća kako stvari stoje.					
40.	Važno joj je poštovati tradiciju i običaje svoje kulture.					
41.	Važno joj je pridržavati se svih zakona.					
42.	Važno joj je steći razne vrste novih iskustava.					
43.	Važno joj je posjedovati skupe stvari koje pokazuju njezino bogatstvo.					
44.	Važno joj je štiti okoliš od uništenja ili zagađenja.					

45.	Važno joj je iskoristiti svaku priliku za zabavu.					
46.	Važno joj je brinuti se o svakoj potrebi ljudi koji su joj dragi.					
47.	Važno joj je da ljudi prepoznaju što postiže.					
48.	Važno joj je da nikada ne bude ponižena.					
49.	Važno joj je da se njezina država štiti od svih prijetnji.					
50.	Važno joj je da nikada ne naljuti druge ljude.					
51.	Važno joj je da se sa svim ljudima postupa pravedno, čak i s onima koje ona ne poznaje.					
52.	Važno joj je izbjegavati sve opasnosti.					
53.	Važno joj je biti zadovoljna s onim što ima i ne tražiti više od toga.					
54.	Važno joj je da se svi njezini prijatelji i obitelj u potpunosti mogu osloniti na nju.					
55.	Važno joj je imati slobodu sama birati što će raditi.					
56.	Važno joj je prihvatiti ljude čak i kada se ne slaže s njima.					

Prilog 2. Tablica rezultata procjene vrijednosnih prioriteta i vrijednosnih orijentacija majki

MOTIVACIJSKI TIP VRIJEDNOSTI	ČESTICA	ARITMETIČKA SREDINA (M)	RANG (motivacijski tip vrijednosti)
MOĆ	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je da ljudi rade što im kaže. -Važno joj je imati moć narediti ljudima da rade što ona hoće. -Važno joj je imati moć koju može donijeti novac. -Važno joj je biti bogata. -Važno joj je posjedovati skupe stvari koje pokazuju njezino bogatstvo. 	2,2012	10.
POSTIGNUĆE	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je imati ambicije u životu. -Važno joj je biti vrlo uspješna. -Važno joj je da ljudi prepoznaju što postiže. 	3,4133	7.
HEDONIZAM	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je dobro se provoditi. -Važno joj je radovati se užicima života. -Važno joj je iskoristiti svaku priliku za zabavu. 	2,8324	9.
POTICAJ	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je uvijek tragati za različitim stvarima koje će raditi. -Važno joj je preuzimati rizike koje život čine uzbudljivim. -Važno joj je steći razne vrste novih iskustava. 	3,3216	8.
NEZAVISNOST	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je samostalno izgrađivati svoja viđenja stvari. -Važno joj je razvijati svoja vlastita mišljenja. -Važno joj je sama donositi odluke o svom životu. -Važno joj je samostalno planirati svoje aktivnosti. -Važno joj je da ona sama shvaća kako stvari stoje. - Važno joj je imati slobodu sama birati što će raditi. 	4,1550	2.
UNIVERZALIZAM	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je skrbiti za prirodu. -Važno joj je da slabi i ranjivi u društvu budu zaštićeni. -Važno joj je biti tolerantna prema svim različitim ljudima. -Važno joj je sudjelovati u aktivnostima za zaštitu prirode. -Važno joj je saslušati i razumjeti ljude koji su drugačiji od nje. -Važno joj je da svaka osoba na svijetu ima jednake mogućnosti u životu. 	4,0864	4.

	<p>-Važno joj je štititi okoliš od uništenja ili zagađenja.</p> <p>-Važno joj je da se sa svim ljudima postupa pravedno, čak i s onima koje ona ne poznaje.</p> <p>-Važno joj je prihvatiti ljude čak i kada se ne slaže s njima.</p>		
DOBROHOTNOST	<p>-Važno joj je brinuti se o ljudima kojima je bliska.</p> <p>-Važno joj je da ljudi koje poznaje imaju potpuno povjerenje u nju.</p> <p>-Vrlo joj je važno pomagati ljudima koji su joj dragi.</p> <p>-Važno joj je biti pouzdana prijateljica na koju se drugi mogu osloniti.</p> <p>-Važno joj je brinuti se o svakoj potrebi ljudi koji su joj dragi.</p> <p>-Važno joj je da se svi njezini prijatelji i obitelj u potpunosti mogu osloniti na nju.</p>	4,5409	1.
TRADICIJA	<p>-Važno joj je očuvati tradicionalne vrijednosti i načine razmišljanja.</p> <p>-Važno joj je držati se običaja svoje obitelji ili vjerskih običaja.</p> <p>-Važno joj je poštovati tradiciju i običaje svoje kulture.</p> <p>-Važno joj je ne misliti da zaslužuje više od drugih.</p> <p>-Važno joj je biti skromna.</p> <p>-Važno joj je biti zadovoljna s onim što ima i ne tražiti više od toga.</p>	4,0653	5.
KONFORMIZAM	<p>-Važno joj je nikada ne prekršiti pravila ili propise.</p> <p>-Važno joj je uvijek držati se pravila, čak i kada nitko ne gleda.</p> <p>-Važno joj je pridržavati se svih zakona.</p> <p>-Važno joj je izbjegavati uznemiravanje drugih ljudi.</p> <p>-Važno joj je nikada ne živcirati druge.</p> <p>-Važno joj je da nikada ne naljuti druge ljude.</p>	3,6696	6.
SIGURNOST	<p>-Vrlo joj je važno izbjeći bolest i zaštititi zdravlje.</p> <p>-Važno joj je da ona osobno bude sigurna i zaštićena.</p> <p>-Važno joj je izbjegavati sve opasnosti.</p> <p>-Važno joj je da njezina država bude sigurna i stabilna.</p> <p>-Važno joj je imati snažnu državu koja može obraniti svoje građane.</p> <p>-Važno joj je da se njezina država štiti od svih prijetnji.</p>	4,1228	3.

Prilog 3. Tablica rezultata procjene vrijednosnih prioriteta i vrijednosnih očeva

MOTIVACIJSKI TIP VRIJEDNOSTI	ČESTICA	ARITMETIČKA SREDINA (M)	RANG (motivacijski tip vrijednosti)
MOC	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je da ljudi rade što im kaže. -Važno joj je imati moć narediti ljudima da rade što ona hoće. -Važno joj je imati moć koju može donijeti novac. -Važno joj je biti bogata. -Važno joj je posjedovati skupe stvari koje pokazuju njezino bogatstvo. 	2,3982	9.
POSTIGNUĆE	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je imati ambicije u životu. -Važno joj je biti vrlo uspješna. -Važno joj je da ljudi prepoznaju što postiže. 	3,6606	5.
HEDONIZAM	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je dobro se provoditi. -Važno joj je radovati se užicima života. -Važno joj je iskoristiti svaku priliku za zabavu. 	3,1621	8.
POTICAJ	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je uvijek tragati za različitim stvarima koje će raditi. -Važno joj je preuzimati rizike koje život čine uzbudljivim. -Važno joj je steći razne vrste novih iskustava. 	3,6269	6.
NEZAVISNOST	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je samostalno izgrađivati svoja viđenja stvari. -Važno joj je razvijati svoja vlastita mišljenja. -Važno joj je sama donositi odluke o svom životu. -Važno joj je samostalno planirati svoje aktivnosti. -Važno joj je da ona sama shvaća kako stvari stoje. - Važno joj je imati slobodu sama birati što će raditi. 	4,2003	2.
UNIVERZALIZAM	<ul style="list-style-type: none"> -Važno joj je skrbiti za prirodu. -Važno joj je da slabi i ranjivi u društvu budu zaštićeni. -Važno joj je biti tolerantna prema svim različitim ljudima. -Važno joj je sudjelovati u aktivnostima za zaštitu prirode. -Važno joj je saslušati i razumjeti ljude koji su drugačiji od nje. -Važno joj je da svaka osoba na svijetu ima jednake mogućnosti u životu. 	4,0428	4.

	<p>-Važno joj je štititi okoliš od uništenja ili zagađenja.</p> <p>-Važno joj je da se sa svim ljudima postupa pravedno, čak i s onima koje ona ne poznaje.</p> <p>-Važno joj je prihvatiti ljude čak i kada se ne slaže s njima.</p>		
DOBROHOTNOST	<p>-Važno joj je brinuti se o ljudima kojima je bliska.</p> <p>-Važno joj je da ljudi koje poznaje imaju potpuno povjerenje u nju.</p> <p>-Vrlo joj je važno pomagati ljudima koji su joj dragi.</p> <p>-Važno joj je biti pouzdana prijateljica na koju se drugi mogu osloniti.</p> <p>-Važno joj je brinuti se o svakoj potrebi ljudi koji su joj dragi.</p> <p>-Važno joj je da se svi njezini prijatelji i obitelj u potpunosti mogu osloniti na nju.</p>	4,3930	1.
TRADICIJA	<p>-Važno joj je očuvati tradicionalne vrijednosti i načine razmišljanja.</p> <p>-Važno joj je držati se običaja svoje obitelji ili vjerskih običaja.</p> <p>-Važno joj je poštovati tradiciju i običaje svoje kulture.</p> <p>-Važno joj je ne misliti da zaslužuje više od drugih.</p> <p>-Važno joj je biti skromna.</p> <p>-Važno joj je biti zadovoljna s onim što ima i ne tražiti više od toga.</p>	4,0428	4.
KONFORMIZAM	<p>-Važno joj je nikada ne prekršiti pravila ili propise.</p> <p>-Važno joj je uvijek držati se pravila, čak i kada nitko ne gleda.</p> <p>-Važno joj je pridržavati se svih zakona.</p> <p>-Važno joj je izbjegavati uznemiravanje drugih ljudi.</p> <p>-Važno joj je nikada ne živcirati druge.</p> <p>-Važno joj je da nikada ne naljuti druge ljude.</p>	3,6254	7.
SIGURNOST	<p>-Vrlo joj je važno izbjeći bolest i zaštititi zdravlje.</p> <p>-Važno joj je da ona osobno bude sigurna i zaštićena.</p> <p>-Važno joj je izbjegavati sve opasnosti.</p> <p>-Važno joj je da njezina država bude sigurna i stabilna.</p> <p>-Važno joj je imati snažnu državu koja može obraniti svoje građane.</p> <p>-Važno joj je da se njezina država štiti od svih prijetnji.</p>	4,1346	3.

Prilog 4. Rezultati t-testova

Group Statistics

	Spol:	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
MOĆ	Majka	171	2,2012	,70711	,05407
	Otac	109	2,3982	,80576	,07718

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
MOĆ	Equal variances assumed	2,422	,121	-2,152	278
	Equal variances not assumed			-2,090	208,186

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Significance		Mean Difference	Std. Error Difference
		One-Sided p	Two-Sided p		
MOĆ	Equal variances assumed	,016	,032	-,19700	,09155
	Equal variances not assumed	,019	,038	-,19700	,09424

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

95% Confidence Interval of the Difference

		Lower	Upper
MOĆ	Equal variances assumed	-,37722	-,01677
	Equal variances not assumed	-,38277	-,01122

Independent Samples Effect Sizes

		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
MOĆ	Cohen's d	,74698	-,264	-,505	-,022
	Hedges' correction	,74901	-,263	-,503	-,022
	Glass's delta	,80576	-,244	-,486	-,002

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Group Statistics

	Spol:	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
POSTIGNUĆE	Majka	171	3,4133	,77340	,05914
	Otac	109	3,6606	,75357	,07218

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
POSTIGNUĆE	Equal variances assumed	,000	,999	-2,635	278
	Equal variances not assumed			-2,650	234,543

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		Significance		Mean Difference
		One-Sided p	Two-Sided p	
POSTIGNUĆE	Equal variances assumed	,004	,009	-,24730
	Equal variances not assumed	,004	,009	-,24730

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
			Lower	Upper
POSTIGNUĆE	Equal variances assumed	,09386	-,43205	-,06254
	Equal variances not assumed	,09332	-,43114	-,06345

Independent Samples Effect Sizes

		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
POSTIGNUĆE	Cohen's d	,76576	-,323	-,564	-,081
	Hedges' correction	,76783	-,322	-,563	-,081
	Glass's delta	,75357	-,328	-,572	-,083

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Group Statistics

Spol:		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
HEDONIZAM	Majka	171	2,8324	,89907	,06875
	Otac	109	3,1621	,88728	,08499

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
HEDONIZAM	Equal variances assumed	,106	,746	-3,007	278
	Equal variances not assumed			-3,016	232,390

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Significance		Mean Difference
		One-Sided p	Two-Sided p	
HEDONIZAM	Equal variances assumed	,001	,003	-,32972
	Equal variances not assumed	,001	,003	-,32972

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
			Lower	Upper
HEDONIZAM	Equal variances assumed	,10964	-,54554	-,11390
	Equal variances not assumed	,10932	-,54510	-,11435

Independent Samples Effect Sizes

		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
HEDONIZAM	Cohen's d	,89451	-,369	-,610	-,126
	Hedges' correction	,89693	-,368	-,609	-,126
	Glass's delta	,88728	-,372	-,616	-,126

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Group Statistics

Spol:		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
POTICAJ	Majka	171	3,3216	,84397	,06454
	Otac	109	3,6269	,70525	,06755

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
POTICAJ	Equal variances assumed	2,487	,116	-3,141	278
	Equal variances not assumed			-3,268	258,385

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Significance		Mean Difference	Std. Error Difference
		One-Sided p	Two-Sided p		
POTICAJ	Equal variances assumed	<,001	,002	-,30527	,09719

Equal variances not assumed	<,001	,001	-,30527	,09343
-----------------------------	-------	------	---------	--------

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

95% Confidence Interval of the Difference

		Lower	Upper
POTICAJ	Equal variances assumed	-,49660	-,11395
	Equal variances not assumed	-,48925	-,12130

Independent Samples Effect Sizes

		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
POTICAJ	Cohen's d	,79296	-,385	-,627	-,142
	Hedges' correction	,79511	-,384	-,625	-,142
	Glass's delta	,70525	-,433	-,679	-,185

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Group Statistics

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
NEZAVISNOST	Spol: Majka	171	4,1550	,57751	,04416
	Otac	109	4,2003	,59524	,05701

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
NEZAVISNOST	Equal variances assumed	,259	,611	-,633	278
	Equal variances not assumed			-,629	225,021

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Significance		Mean Difference
		One-Sided p	Two-Sided p	
NEZAVISNOST	Equal variances assumed	,264	,527	-,04534
	Equal variances not assumed	,265	,530	-,04534

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
			Lower	Upper
NEZAVISNOST	Equal variances assumed	,07164	-,18635	,09568

Equal variances not assumed	,07212	-,18745	,09678
-----------------------------	--------	---------	--------

Independent Samples Effect Sizes

		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
NEZAVISNOST	Cohen's d	,58446	-,078	-,318	,163
	Hedges' correction	,58605	-,077	-,317	,162
	Glass's delta	,59524	-,076	-,316	,164

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Group Statistics

	Spol:	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
UNIVERZALIZAM	Majka	171	4,0864	,53718	,04108
	Otac	109	4,0428	,56553	,05417

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means
		F	Sig.	t
UNIVERZALIZAM	Equal variances assumed	,439	,508	,649
	Equal variances not assumed			,641

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		df	Significance	
			One-Sided p	Two-Sided p
UNIVERZALIZAM	Equal variances assumed	278	,259	,517
	Equal variances not assumed	221,422	,261	,522

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
				Lower
UNIVERZALIZAM	Equal variances assumed	,04361	,06721	-,08870
	Equal variances not assumed	,04361	,06798	-,09037

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

95% Confidence Interval of the Difference

Upper

UNIVERZALIZAM	Equal variances assumed	,17591
	Equal variances not assumed	,17758

Independent Samples Effect Sizes

	Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
			Lower	Upper
UNIVERZALIZAM	Cohen's d	,54837	,080	,320
	Hedges' correction	,54985	,079	,319
	Glass's delta	,56553	,077	,317

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Group Statistics

	Spol:	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
DOBROHOTNOST	Majka	171	4,5409	,44275	,03386
	Otac	109	4,3930	,53983	,05171

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means
		F	Sig.	t
DOBROHOTNOST	Equal variances assumed	1,176	,279	2,501
	Equal variances not assumed			2,394

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		df	Significance	
			One-Sided p	Two-Sided p
DOBROHOTNOST	Equal variances assumed	278	,006	,013
	Equal variances not assumed	197,413	,009	,018

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference
				Lower
DOBROHOTNOST	Equal variances assumed	,14797	,05917	,03148

Equal variances not assumed	,14797	,06181	,02609
-----------------------------	--------	--------	--------

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

95% Confidence Interval of the Difference

Upper

DOBROHOTNOST	Equal variances assumed	,26445
	Equal variances not assumed	,26985

Independent Samples Effect Sizes

		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
DOBROHOTNOST	Cohen's d	,48279	,306	,065	,548
	Hedges' correction	,48410	,306	,064	,546
	Glass's delta	,53983	,274	,030	,516

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Group Statistics

	Spol:	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
TRADICIJA	Majka	171	4,0653	,60293	,04611
	Otac	109	4,0428	,55989	,05363

Independent Samples Test

Levene's Test for Equality of Variances

t-test for Equality of Means

		F	Sig.	t	df
TRADICIJA	Equal variances assumed	2,353	,126	,313	278
	Equal variances not assumed			,318	242,498

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

Significance

One-Sided p

Two-Sided p

Mean Difference

TRADICIJA	Equal variances assumed	,377	,755	,02249
	Equal variances not assumed	,375	,751	,02249

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

Std. Error Difference

95% Confidence Interval of the Difference

			Lower	Upper
TRADICIJA	Equal variances assumed	,07189	-,11904	,16402
	Equal variances not assumed	,07072	-,11682	,16180

Independent Samples Effect Sizes

		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
TRADICIJA	Cohen's d	,58658	,038	-,202	,279
	Hedges' correction	,58817	,038	-,201	,278
	Glass's delta	,55989	,040	-,200	,280

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Group Statistics

Spol:		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
KONFORMIZAM	Majka	171	3,6696	,63103	,04826
	Otac	109	3,6254	,68499	,06561

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
KONFORMIZAM	Equal variances assumed	,362	,548	,553	278
	Equal variances not assumed			,543	216,247

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Significance		Mean Difference
		One-Sided p	Two-Sided p	
KONFORMIZAM	Equal variances assumed	,290	,581	,04421
	Equal variances not assumed	,294	,588	,04421

Independent Samples Test

t-test for Equality of Means

		Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
			Lower	Upper
KONFORMIZAM	Equal variances assumed	,07998	-,11323	,20165
	Equal variances not assumed	,08145	-,11632	,20474

Independent Samples Effect Sizes

		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
KONFORMIZAM	Cohen's d	,65252	,068	-,173	,308
	Hedges' correction	,65429	,068	-,172	,307

Glass's delta	,68499	,065	-,176	,305
---------------	--------	------	-------	------

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Group Statistics

	Spol:	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
SIGURNOST	Majka	171	4,1228	,60569	,04632
	Otac	109	4,1346	,63078	,06042

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df
SIGURNOST	Equal variances assumed	,025	,875	-,156	278
	Equal variances not assumed			-,154	223,261

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		Significance		Mean Difference
		One-Sided p	Two-Sided p	
SIGURNOST	Equal variances assumed	,438	,876	-,01175
	Equal variances not assumed	,439	,877	-,01175

Independent Samples Test

		t-test for Equality of Means		
		Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
			Lower	Upper
SIGURNOST	Equal variances assumed	,07545	-,16027	,13677
	Equal variances not assumed	,07613	-,16177	,13827

Independent Samples Effect Sizes

		Standardizer ^a	Point Estimate	95% Confidence Interval	
				Lower	Upper
SIGURNOST	Cohen's d	,61556	-,019	-,259	,221
	Hedges' correction	,61722	-,019	-,259	,221
	Glass's delta	,63078	-,019	-,259	,222

a. The denominator used in estimating the effect sizes.

Cohen's d uses the pooled standard deviation.

Hedges' correction uses the pooled standard deviation, plus a correction factor.

Glass's delta uses the sample standard deviation of the control group.

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Ja, Lucija Vrdoljak, izjavljujem da sam diplomski rad *Vrijednosti u obiteljskom odgoju* izradila samostalno, znanjem stečenim na Učiteljskom fakultetu, koristeći se navedenom literaturom pod vodstvom mentora doc. dr. sc. Gorana Lapata.

U Zagrebu, rujan 2022.

(vlastoručni potpis studenta)